

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

11. De connexione Virtutum moralium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

habitus inclinans ad recte se gerendum circa mala supra explicata.

QVÆSTIO XI.

De connexione virtutum moralium.

QVÆSTIO X

De Temperantia.

Quid
Tempe-
rantia.

64 *PER Temperantiam* hic intelligitur habitus ille, qui inclinatur ad moderate indulgendum voluptatibus gustus & tactus, secundum scilicet quod apparet honestum ac dignum homine iis indulgere, quique propterea mediat inter duos habitus; quorum unus retrahit hominem ab iis, cum opus est, capiendis, alter inclinatur ad capiendum plus quam, aut quando non oportet, & ex hoc ipso patet, quod sit virtus, & quidem particularis, ac distincta à reliquis, nempe à fortitudine, & iustitia, earumque partibus tam integris quam subiectiuis; neque enim vlla ex illis versatur circa hanc materiam.

Huius virtutis partes integrantes enumerant Conimbricenses *Verecundiam & Honestatem*, sed utramque sic describunt, ut non magis ad Temperantiam spectet, quam ad alias virtutes. Eatenus autem reuera spectant ad Temperantiam, de qua hic agitur, quatenus Temperans est, qui solet timere dedecus ex intemperantia proveniens, nam ex hoc timore rubor ille in facie excitatus oritur, quem cum videmus ex occasione materie Temperantiæ in aliquo excitatum, solemus vocare ipsum verecundum, & vel castum, vel inclinatum ad castitatem, quamvis & quis castus esse possit, in quo non excitaretur, & incastus qui facillime sic erubesceret; *Honestas* autem spectans ad Temperantiam, quatenus aliquo modo ab ipsa distincta esse potest, non videtur aliud esse quam habitus inclinans ad non libenter loquenda, nec audienda, nec tangenda, quæ spectant ad venerea, etiam cum delectationes non causarent quos enim tales videmus, honestos appellamus communiter honestate spectante ad iustitiam.

Partes
subiecti-
uæ Tem-
perantiæ.

65 *Partes subiectivæ* Temperantiæ assignantur ab iisdem, & auctoribus communiter quatuor *Abstinencia*, quæ inclinatur ad comedendum temperate; *Sobrietas*, quæ ad bibendum.

Castitas, quæ moderatur voluptates venereas, *Pudicitia*, quæ modum ponit in signis prouocantibus aut indicantibus illas voluptates, ut sunt aspectus, oculus, amplexus, conuersationes de talibus rebus; unde hæc videtur conuenire cum Honestate, ut supra à me explicata est.

Scotus autem 3. d. 34. Temperantiam ut sic describit esse virtutem inclinantem ad bonum proprium per se primo conueniens, & eam diuidit in habitum facilitantem appetitum in ordine ad honores appetendos debito modo, quæ vocatur Humilitatem, & in habitum, qui versatur circa delectationes, cui accomodatum est nomen Temperantiæ absque addito, quod tamen est etiam nomen Habitui ut sic respicientis bonum primo conueniens. Temperantia autem respiciens voluptates diuidi potest in illam, quæ voluptates corporales, & quæ spirituales respicit, & quælibet ex his potest diuidi in varias alias species pro diuersitate voluptatum siue spiritualium siue corporalium, præsertim quando diuersitas est tanta, ut ad aliquas moderandas posset aliquis esse facilis quin esset facilis ad moderandas alias; & hinc quia certum est posse aliquem esse castum, qui non sit sobrius, seu facilis ad abstinentiam à potu, sobrietas quæ est species Temperantiæ distinguitur à castitate, & quia potest quis esse castus & sobrius, qui tamen sit inclinatus ad audiendam musicam immoderate, propterea alia species Temperantiæ assignari debet ad temperandum appetitum huiusmodi voluptatis ex musica perceptæ; & rursus quia potest quis habere hanc etiam virtutem cum sobrietate & castitate, & tamen non esse facilis ad temperandum appetitum voluptatis perceptæ ex scientiis, propterea assignanda est alia species Temperantiæ ad hoc faciendum, quæ etiam nomen studiositatis habet. Aliæ species eius sunt *Ornatus*, qui corporis Habitum vestitumque moderatur, & *simplicitas*, quæ modum ponit nimie sollicitudini in huiusmodi rebus procurandis.

66 *H*anc quæstionem felse tractauimus cum Scoto 3. d. 36. unde hic tantum compendiose proponenda est.

CONCLUSIO.

Virtutes morales appetitivæ verbi gratia Iustitia, fortitudo, Temperantia, non sunt sic connexæ, quin ex illis quilibet perfectissime non solum physicè, sed etiam moraliter possit acquiri sine alia. Ita Doctor supra cum omnibus suis & Nominalibus, quos sequitur Vasq. 1. 2. disp. 84. Asser. tom. 1. lib. 3. c. 29. q. 1. contra Thomistas communiter & plures Recentiores Salam, Conimbr. Valent. Suarezum.

Probatum primo, quia hæc virtutes sunt perfectiones realiter distinctæ, nec vlla ex illis est pars intrinseca, aut proprietas alterius; nec prorsus est vlla ratio necessariæ connexionis earum inter se, aut moralis, aut physicæ: ergo vna potest perfectissime haberi sine altera, non minus, quam potest vna scientia haberi sine altera.

Probatum secundo, potest quis habere occasionem temperate edendi ac bibendi, & considerare honestatem, quæ est in tali Temperantia, ab eaque moueri ad volendum temperate edere ac bibere, quin occurrat ipsi occasio exercendæ iustitiæ, aut fortitudinis, & quin considere: honestatem, quæ est in exercitio earum, aut eam velint sed tum ager temperate ac virtuosè, & per actum talem acquirere facilitatem sic agendi, præsertim si frequenter actus, ut eadem ratione facere potest, qua producit primum actum, & si eliciat actus intensos frequenter, ut etiam potest facere, si voluerit, acquireret habitum intensissimum Temperantiæ; sed tum ex hypothese posita non acquireret habitum iustitiæ aut fortitudinis: tales enim acquirere nequit nisi proponatur honestas earum: ergo potest perfectissimum Temperantiæ habitum acquirere absque habitu iustitiæ, aut fortitudinis, & consequenter vera est conclusio.

Responderi posset ex principiis D. Thomæ, ex hac probatione sequi quod possit habitus Temperantiæ in intensissimo gradu acquiri absque habitu iustitiæ, & fortitudinis, sed eum tamen in eo gradu non esse perfectam virtutem, nisi socias habeat alias virtutes seu habitus virtuosos.

67 *Contra*: quia præterquam quod hæc responsio admittat reuera, quod nos prætendimus, quantum ad rem ipsam, & reducat difficultatem ad nomen solum, negando quod habitus intensissimus Temperantiæ, quem statetur posse esse absque habitibus iustitiæ & fortitudinis, sit perfecta virtus, quod manifeste ad nomen spectat; sed præter hoc inquam.

Contra est: quod male negetur sic vocari debere, nam ad perfectam virtutem, seu ad illud, quod perfecta virtus appellari potest, nihil requiri debet, nisi quod exigit definitio ipsius à Philosopho tradita 2. Ethic. 7. & ab omnibus admittitur, cuius sensus est, quod virtus sit habitus operatiuus, seu inclinatiuus ad operandum iuxta dictam sapientiam, seu prudentiam, hoc est iuxta dictamen recte rationis aut prudentiæ, ut ipsemet S. Thomas exponit: sed habitus ille Temperantiæ esset talis habitus, nam certe prudentia diceretur esse Temperate viuendum, & habitus ille Temperantiæ inclinaret ad sic viuendum: ergo esset perfecta virtus sine consortio aliarum.

68 *Respondet* Cæter. definitionem Philosophi sic intelligendam ut perfecta virtus sit illa, non quæ hic & nunc inclinatur ad recte operandum, ut faceret Temperantia sine aliis habitibus virtuosis, sed quæ inclinaret vniuersaliter in omni casu; sic autem non faceret Temperantia intensissima absque aliis habitibus.

Confirmat hoc quia mulier habens habitum intensissimum Castitatis facilitantem valde ad moderandas delectationes venereas, non faciliteretur per illud ad sic viuendum.

dum, si esset avaritia, aut sine fortitudine, nam ob pecuniam aut timorem facile induci posset ad peccandum contra Castitatem: ergo habitus ille non est perfecta virtus absque fortitudine, & liberalitate.

Contra: quia gratis hoc modo exponit Caet. ad tuendam suam sententiam, definitione Philosophi. Deinde habitus Temperantiae in omni etiam casu inclinaret ad Temperate vivendum quantum est ex se, licet alia impedimenta possent occurrere, ob quæ quis non conformaret se inclinationi ipsius: nec potest dici, quod requiratur ad perfectam virtutem, quod quis conformet se actu ad inclinationem eius; alias Adam in Paradiso non haberet perfectam virtutem, quando succubuit Tentationi, quod est contra omnes.

Præterea: consortium aliarum virtutum non conducit ut quis feratur in bonum Temperantiae ob honestatem particularem ipsius, qui non attingit illam honestatem, ut est eiudens: ergo tam perfecte inclinatur Temperantia, quando est sine aliis virtutibus ad obiectum ob suum proprium motum formalem: cum illis, & consequenter si est perfecta virtus, quando illæ sunt annexæ, erit etiam cum non sunt, absque aliis est ex terminis, quod illæ facerent illam perfectam, nisi conducant, ut magis aut melius feratur in obiectum suum ob suum motum.

Uterius potest quis ob amorem Temperantiae contemneret diuitias, & etiam tormenta ac minas sine ullo amore liberalitatis aut fortitudinis, si adiuverat id facere, tunc autem in omni euentu, in quo Temperate viveret cum liberalitate & fortitudine, posset vivere Temperate sine illis virtutibus, & sic corrumpitur manifeste doctrina Caetani, seu effugium ipsius: vide plura in Commentario meo supra.

69 Ex his autem Respondetur primo, ad Confirmationem Caet. mulierem illam perfectissime inclinari posse ad caste vivendum, quantum debet inclinari, per Castitatem, cuius non est superare avaritiam, aut timiditatem; unde quævis succumbens ob avaritiam, aut timorem diceretur incaste vivere, hoc tamen intelligendum esset materialiter, non formaliter, cum non ex voluptate succumberet, sed ob amorem pecuniarum, aut timorem mortis, sicut Temperate vivens ob avaritiam, dicitur Temperate vivere, non formaliter, sed materialiter.

Secundo: si illa mulier non inclinaretur ad caste vivendum cum inuitaretur pecuniis, aut terreretur minis, posset dici esse incaste etiam formaliter, non tamen ob carentiam aliarum virtutum, sed ex eo quod ipsamet castitas ipsius non esset intrinsece tam perfecta quam posset esse, quia posset acquiri tanta perfectio intrinseca ipsius, ut inclinaret ex motu suo intrinseco ad contemnendas pecunias & minas, unde si facile succumberet propositis pecuniis & minis, non esset perfecte casta, sed hoc non præiudicat nostræ doctrinæ, nec fauet Aduersariis.

70 Hinc etiam patet, non recte Philosophari Suarium, dum ait, phylice quid. non posse acquiri perfectam virtutem Temperantiae absque aliis, non vero moraliter, quia moraliter non potest quis exercere omnes actus perfectæ virtutis vnius, verbi gratia, Temperantiae, quin intermiscet actus aliorum, & quin consequenter acquirat habitus aliorum virtutum. Patet, inquam hoc non recte dici, nam quamvis in progressu acquisitionis vnius virtutis usque ad statum perfectum occurrant occasiones exercendarum aliarum, & propterea vna virtus vix acquiri soleat, quin alie aliquæ acquirantur; amen certum est tunc non occurrere occasionem exercendarum omnium aliarum, quæ in communem usum veniunt, tales quippe sunt liberalitas, contemptus dignitatum, Virginitas, Paupertas Evangelica, sed pauperes vix habent occasionem exercendæ liberalitatis, aut contemnendi dignitates, Marimonio coniuncti non habent occasionem exercendæ, aut conservandæ Virginitatis: ergo potest acquiri moraliter etiam virtus perfecte absque aliis omnibus, quamvis non posset sine aliquibus.

Deinde, quamvis occurrerent occasiones aliarum virtutum exercendarum; tamen posset quis eas exercere materialiter, & non ob motum formale earum, & tunc non

acquireret alias virtutes: ergo hoc non obstat, moraliter etiam posset acquiri vna virtus sine aliis. Plura ad hoc valde conducentia videri possunt in Commentario supra, ubi expresse solvuntur fundamenta aduersariorum, quæ propterea hic non propono, & quia etiam ex his facile quilibet potest respondere ad omnes rationes. Ad Auctoritates autem Patrum, quia eas exponere Theologie videtur, & hic agimus Philosophicè; non est, quod respondeam. Responsio autem in Commentario eodem habetur.

DISPUTATIO VI.

DE CONSCIENTIA:

UAMVIS hac dissertatio Theologica videri posset, & propterea hic non tractanda, reuera tamen etiam Philosophica est, nam ad iustificationem aut condemnationem multarum actionum moralium, etiam Philosophicè consideratarum; multum interest quæ quis conscientia ducatur. Itaque ex Commentario meo ad dist. 39. secundi, huc quæ necessaria sunt compendiosius transferam.

QVÆSTIO I.

Quid est Conscientia, & de eius divisione.

OMISSIS alijs acceptionibus capitur hic Conscientia pro dictamine actuali vel habituali intellectus, quo cognoscitur hic & nunc operationem faciendam esse bonam aut malam moraliter, quo sensu agunt de ipsa potissimum Theologi in 2. d. 9. & 1. 2. q. 19. & vocatur à D. masio 4. d. fide c. 2. lex intellectus & à Bern de consil. Monera c. 8. Conscientia, eique attribuitur testificari, ligare, & infirmare, infligare, accusare, remordere, ac reprehendere, quia ostendit bonum & malum, sicque faciendū inducit obligationem faciendi bonum, & trahit etiā ad hoc suo modo si quis hoc non obstat peccat, ostendit defectum esse commissum, ac in causa est, cur id displiceat voluntati, quam, ostendendo quod malè ac inconsulte fecerit, reprehendit.

Porro Conscientia in hac acceptione communiter dividitur in rectam, probabilem, dubiam, scrupulosam, & erroneam.

Recta est dictamen verum dictans absque vlla formidine, quod faciendum esse bonum aut malum.

Probabilis est, quæ dictat abque certitudine bonitatis, & malitiam actionis cum fundamento tamen tali, quod posset esse sufficiens viro prudenti ad conformandum se absque ulteriori examine.

Dubia est, quæ non habet rationem sufficientem pro vna vel altera parte.

Scrupulosa est conscientia probabilis habens annexum timorem sensibilem de opposito, qui retrahit à sequendo conscientiam illam.

Conscientia denique erronea est, quæ dictat aliquid esse faciendum aut non faciendum, quod reuera non est tale absque motivo probabili.

Ex his autem Conscientiis, quando quis habet conscientiam rectam de bonitate, aut malitia actionis, aut talem ut quamvis non sit certa, habens tamen illam non dubitat nec timet de opposito ob defectum reflectionis, certum est, quod recte fiat quis conformando se: sed valde bonum esset, ut quis semper reflecteret supra motiva dictaminis, nam ita faciendū, saepe vitabit multos defectus, saltem materiales, hoc est multos, quos à parte rei melius esset non committere, quamvis committens illos non peccet ob ignorantiam inculpabilem, unde de hac conscientia amplius non est agendum.

QVÆSTIO